

Literatuuronderwijs als denkscholing

Martijn Koek, Tanja Jansen, Frank Hakemulder, Gert Rijlaarsdam

Universiteit van Amsterdam

Universiteit Utrecht

Universiteit Antwerpen

als ik wil
veeg ik de smeerkaas
van mijn bril
om te zien aan de horizon

Lucebert

als ik wil

veeg ik de smeerkaas

van mijn bril

om te zien aan de horizon

Lucebert

A) boterhammen

B) de zon

C) honger

D) jou

E) helden

F) iets

G) alles

H) koeien

Literatuuronderwijs als denkscholing

Kritisch denken in de literatuurles? Waarom?

Kritisch denken in de literatuurles? Waarom?

Nederlands. Domein Literatuur, niveau 3F:

De leerling kan **kritisch reageren** op maatschappelijke, psychologische en morele kwesties die in het werk worden aangesneden.

Kritisch denken in de literatuurles? Waarom?

Nederlands. Domein Literatuur, niveau 3F:

De leerling kan **kritisch reageren** op maatschappelijke, psychologische en morele kwesties die in het werk worden aangesneden.

De leerling kan een **kritische tekstkeuze** maken.

Kritisch denken in de literatuurles? Waarom?

Nederlands. Domein Literatuur, niveau 3F:

De leerling kan kritisch reageren op maatschappelijke, psychologische en morele kwesties die in het werk worden aangesneden.

De leerling kan een kritische tekstkeuze maken.

De leerling leert kritisch/reflectief te lezen.

[...] education is not just about the passive assimilation of facts and cultural traditions, but about challenging the mind to become active, competent, **and thoughtfully critical** in a complex world.

Martha Nussbaum

- vraagt leerlingen na te denken over oplossingsstrategieën
- moedigt kritisch denken van leerlingen aan
- stemt verwerking van leerstof af op verschillen tussen leerlingen
- stemt instructie af op verschillen tussen leerlingen
- biedt zwakke leerlingen extra leer- of instructietijd
- leert leerlingen hoe zij complexe problemen kunnen vereenvoudigen
- zorgt voor interactieve instructie- en werkvormen
- laat leerlingen hardop denken
- hanteert werkvormen die leerlingen activeren
- stimuleert het zelfvertrouwen van zwakke leerlingen
- gebruikt de leertijd efficiënt
- geeft duidelijke uitleg van het gebruik van didactische hulpmiddelen en opdrachten
- gaat tijdens de instructie na of leerlingen de leerstof hebben begrepen
- geeft feedback aan de leerlingen
- betreft alle leerlingen bij de les
- bevordert dat leerlingen hun best doen
- zorgt voor een doelmatig klasmanagement
- geeft duidelijke uitleg van leerstof en opdrachten
- gaat tijdens de verwerking na of leerlingen de opdrachten op een juiste manier uitvoeren
- zorgt voor wederzijds respect
- ondersteunt het zelfvertrouwen van leerlingen
- zorgt voor een ordelijk verloop van de les
- zorgt voor een ontspannen sfeer
- toont in gedrag en taalgebruik respect voor leerlingen

Leerkrachthandelen dat er toe doet,
geordend naar moeilijkheid

Van der Grift, Groningen

- vraagt leerlingen na te denken over oplossingsstrategieën

• moedigt kritisch denken van leerlingen aan

- stemt verwerking van leerstof af op verschillen tussen leerlingen
- stemt instructie af op verschillen tussen leerlingen
- biedt zwakke leerlingen extra leer- of instructietijd
- leert leerlingen hoe zij complexe problemen kunnen vereenvoudigen
- zorgt voor interactieve instructie- en werkvormen
- laat leerlingen hardop denken
- hanteert werkvormen die leerlingen activeren
- stimuleert het zelfvertrouwen van zwakke leerlingen
- gebruikt de leertijd efficiënt
- geeft duidelijke uitleg van het gebruik van didactische hulpmiddelen en opdrachten
- gaat tijdens de instructie na of leerlingen de leerstof hebben begrepen
- geeft feedback aan de leerlingen
- betreft alle leerlingen bij de les
- bevordert dat leerlingen hun best doen
- zorgt voor een doelmatig klasmanagement
- geeft duidelijke uitleg van leerstof en opdrachten
- gaat tijdens de verwerking na of leerlingen de opdrachten op een juiste manier uitvoeren
- zorgt voor wederzijds respect
- ondersteunt het zelfvertrouwen van leerlingen
- zorgt voor een ordelijk verloop van de les
- zorgt voor een ontspannen sfeer
- toont in gedrag en taalgebruik respect voor leerlingen

Leerkrachthandelen dat er toe doet,
geordend naar moeilijkheid

Van der Grift, Groningen

- vraagt leerlingen na te denken over oplossingsstrategieën

• moedigt kritisch denken van leerlingen aan

- stemt verwerking van leerstof af op verschillen tussen leerlingen
- stemt instructie af op verschillen tussen leerlingen
- biedt zwakke leerlingen extra leer- of instructietijd
- leert leerlingen hoe zij complexe problemen kunnen vereenvoudigen
- zorgt voor interactieve instructie- en werkvormen
- laat leerlingen hardop denken
- hanteert werkvormen die leerlingen activeren
- stimuleert het zelfvertrouwen van zwakke leerlingen
- gebruikt de leertijd efficiënt
- geeft duidelijke uitleg van het gebruik van didactische hulpmiddelen en opdrachten
- gaat tijdens de instructie na of leerlingen de leerstof hebben begrepen
- geeft feedback aan de leerlingen
- betreft alle leerlingen bij de les
- bevordert dat leerlingen hun best doen
- zorgt voor een doelmatig klasmanagement
- geeft duidelijke uitleg van leerstof en opdrachten
- gaat tijdens de verwerking na of leerlingen de opdrachten op een juiste manier uitvoeren
- zorgt voor wederzijds respect
- ondersteunt het zelfvertrouwen van leerlingen

• zorgt voor een ordelijk verloop van de les

- zorgt voor een ontspannen sfeer
- toont in gedrag en taalgebruik respect voor leerlingen

Leerkrachthandelen dat er toe doet,
geordend naar moeilijkheid

Van der Grift, Groningen

Wat *is* kritisch denken dan eigenlijk?

Wat *is* kritisch denken dan eigenlijk?

The essence of critical thinking is **suspended judgment**; and the essence of this suspense is inquiry to determine the nature of the problem before proceeding to attempts at its solution.

Dewey, 1910

Is Hanneke een goede leider? Ze is sterk, slim en kritisch.

Is Hanneke een goede leider? Ze is sterk, slim en kritisch en lui en agressief.

Dus:

Consistentie van informatie is overtuigender dan volledigheid van informatie.

Dus:

Consistentie van informatie is overtuigender dan volledigheid van informatie.

Hoe minder we van iets weten, hoe makkelijker het is om er een samenhangend verhaal van te maken.

Literatuuronderwijs als denkscholing

als ik wil
veeg ik de smeerkaas
van mijn bril
om te zien aan de horizon

Lucebert

- A) boterhammen
- B) de zon
- C) honger
- D) jou
- E) helden
- F) iets
- G) alles
- H) koeien

Literatuuronderwijs als denkscholing

als ik wil
veeg ik de smeerkaas
van mijn bril
om te zien aan de horizon

Lucebert

Jongen, 5 vwo:

Koeien, want die kun je
vaak zien grazen aan de
horizon.

Literatuuronderwijs als denkscholing

als ik wil
veeg ik de smeerkaas
van mijn bril
om te zien aan de horizon

Lucebert

Jongen, 5 vwo:

Koeien, want die kun je
vaak zien grazen aan de
horizon.

Literatuuronderwijs als denkscholing

als ik wil
veeg ik de smeerkaas
van mijn bril
om te zien aan de horizon

Lucebert

Meisje, 4 vwo:

Koeien, want hij wil
eigenlijk niet zien dat de
smeerkaas een product is
dat bij koeien begint.

Literatuuronderwijs als denkscholing

als ik wil
veeg ik de smeerkaas
van mijn bril
om te zien aan de horizon

Lucebert

Meisje, 4 vwo:

Koeien, want hij wil
eigenlijk niet zien dat de
smeerkaas een product is
dat bij koeien begint.

Literatuuronderwijs als denkscholing

Jongen, 6 vwo:

als ik wil
veeg ik de smeerkaas
van mijn bril
om te zien aan de horizon

Lucebert

Honger, dat staat tegenover de grote hoeveelheid smeerkaas die hij heeft. Zit zelfs op zijn bril, en dus ziet hij niet wat hij eigenlijk wel weet en ook zou kunnen zien (als hij wilde): dat er ver van hem honger is. En honger is ook alliteratie met horizon.

Literatuuronderwijs als denkscholing

Jongen, 6 vwo:

als ik wil
veeg ik de smeerkaas
van mijn bril
om te zien aan de horizon

Lucebert

Honger, dat staat tegenover de grote hoeveelheid smeerkaas die hij heeft. Zit zelfs op zijn bril, en dus ziet hij niet wat hij eigenlijk wel weet en ook zou kunnen zien (als hij wilde): dat er ver van hem honger is. En honger is ook alliteratie met horizon.

Literatuuronderwijs als denkscholing

Fig. 1. The locus of continuous individual differences in Stanovich's tripartite model of the mind.

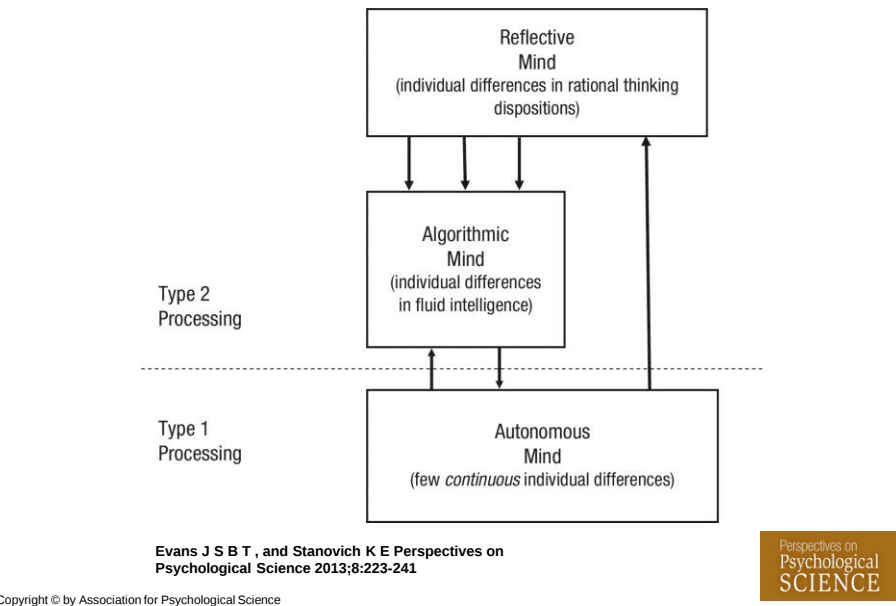

Fig. 1. The locus of continuous individual differences in Stanovich's tripartite model of the mind.

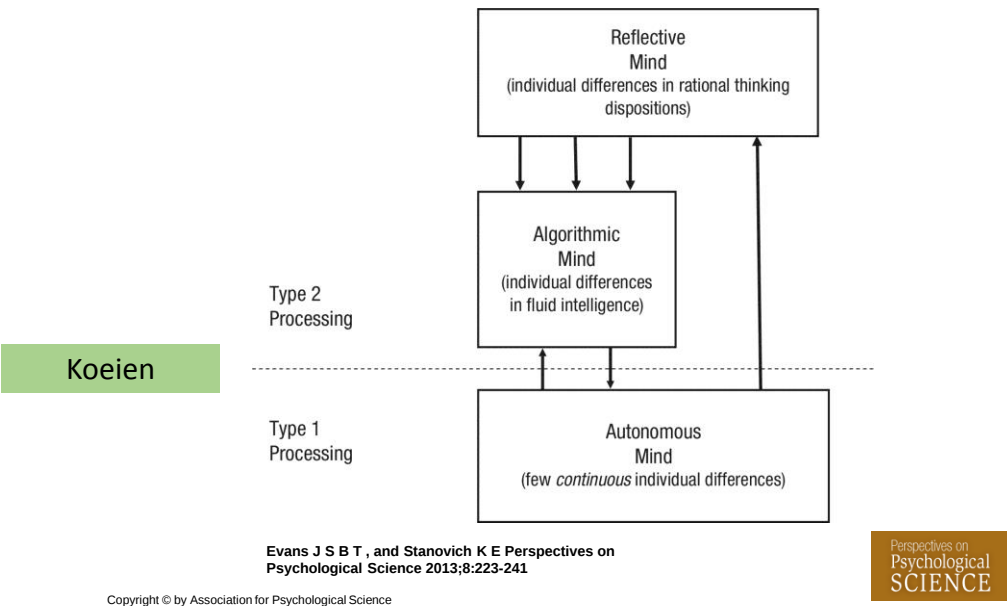

Fig. 1. The locus of continuous individual differences in Stanovich's tripartite model of the mind.

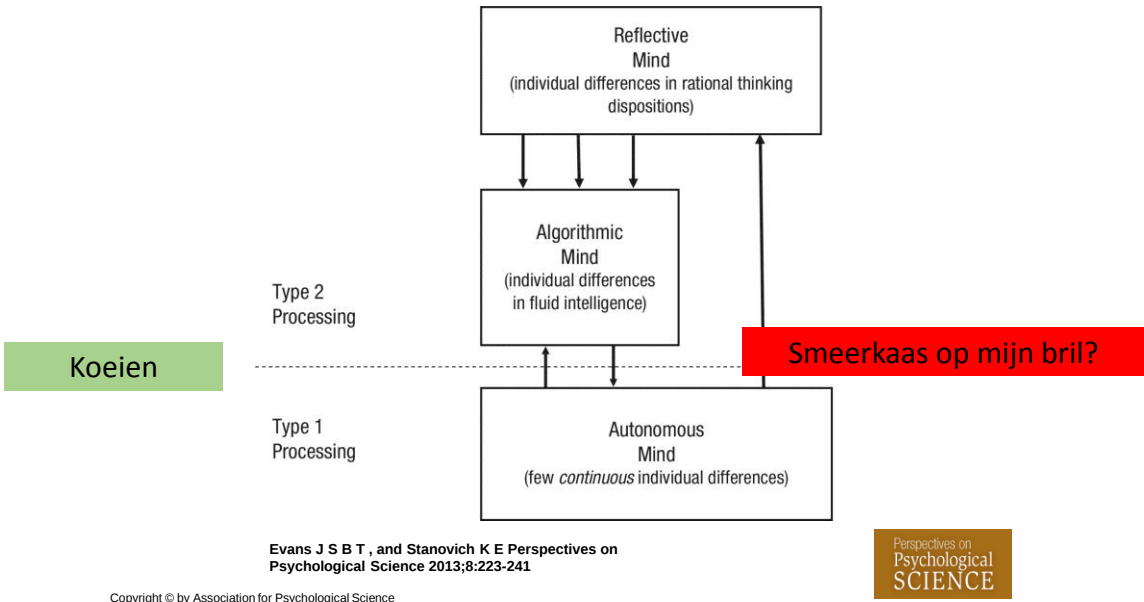

Fig. 1. The locus of continuous individual differences in Stanovich's tripartite model of the mind.

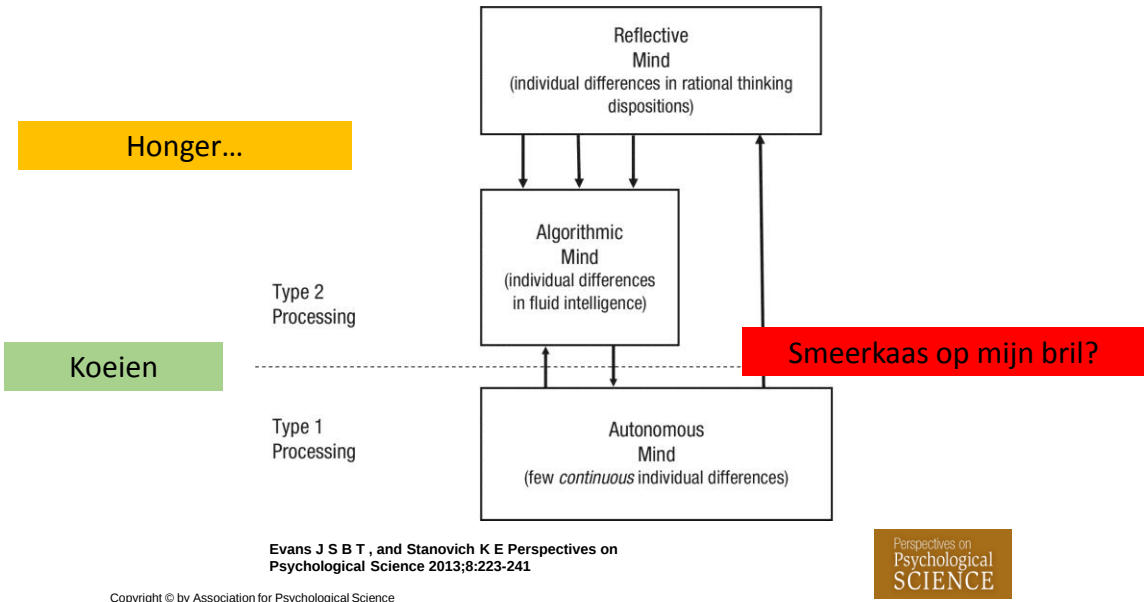

Fig. 1. The locus of continuous individual differences in Stanovich's tripartite model of the mind.

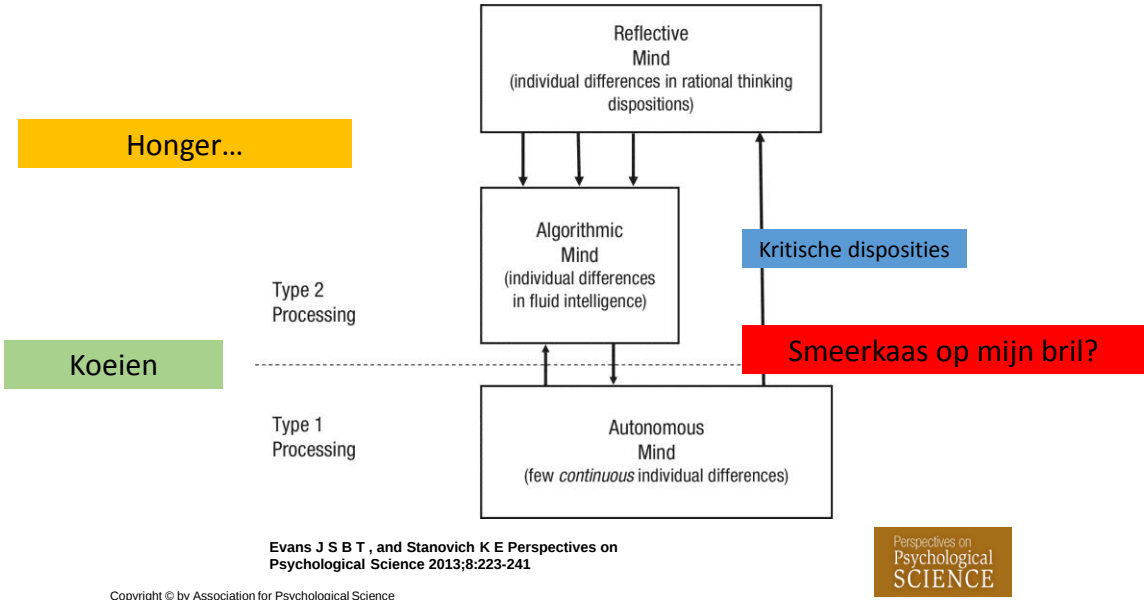
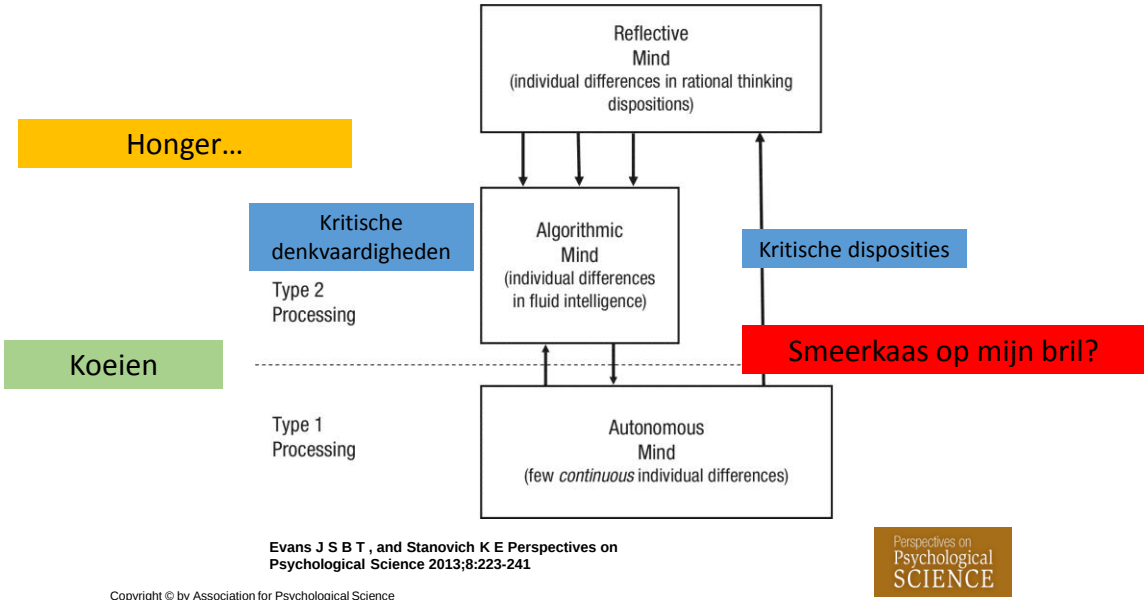

Fig. 1. The locus of continuous individual differences in Stanovich's tripartite model of the mind.

Hoe kritisch denken te stimuleren in de literatuurles?

Literatuuronderwijs als denkscholing

Tara

4vwo

Hogere score

Gemiddelde dispositiescore

Denkvaardigheidsscore onder gemiddelde

Literatuuronderwijs als denkscholing

MK: Je vond Rex egoïstisch zeg je. Kan je het moment beschrijven wanneer je dat bedacht?

Literatuuronderwijs als denkscholing

MK: Je vond Rex egoïstisch zeg je. Kan je het moment beschrijven wanneer je dat bedacht?

Tara: We hadden het woord liefde staan op onze mindmap. De docent stelde mij een vraag: gaat dit boek over liefde? Hij had niks gezegd, alleen die vraag gesteld. Toen ging ik daarover nadenken, van, "nou, eigenlijk helemaal niet...". Door vragen te stellen kom je er eigenlijk pas achter. Er klopte iets niet met dat boek, iets niet met die Rex. Door vragen te stellen ga je denken van "hmm...". Dat was heel leuk om daar achter te komen en dan denk ik: "dit is toch misschien iets heel goeds."

Literatuuronderwijs als denkscholing

MK: Je vond Rex egoïstisch zeg je. Kan je het moment beschrijven wanneer je dat bedacht?

Tara: We hadden **het woord liefde** staan op onze mindmap. De docent stelde mij een vraag: gaat dit boek over liefde? Hij had niks gezegd, alleen die vraag gesteld. Toen ging ik daarover nadenken, van, “nou, eigenlijk helemaal niet...”. Door vragen te stellen kom je er eigenlijk pas achter. Er klopte iets niet met dat boek, iets niet met die Rex. Door vragen te stellen ga je denken van “hmm...”. Dat was heel leuk om daar achter te komen en dan denk ik: “dit is toch misschien iets heel goeds.”

Literatuuronderwijs als denkscholing

MK: Je vond Rex egoïstisch zeg je. Kan je het moment beschrijven wanneer je dat bedacht?

Tara: We hadden **het woord liefde** staan op onze mindmap. De docent stelde mij een vraag: **gaat dit boek over liefde?** Hij had niks gezegd, alleen die vraag gesteld. Toen ging ik daarover nadenken, van, “nou, eigenlijk helemaal niet...”. Door vragen te stellen kom je er eigenlijk pas achter. **Er klopte iets niet met dat boek, iets niet met die Rex.** Door vragen te stellen ga je denken van “hmm...”. Dat was heel leuk om daar achter te komen en dan denk ik: “dit is toch misschien iets heel goeds.”

Literatuuronderwijs als denkscholing

MK: Je vond Rex egoïstisch zeg je. Kan je het moment beschrijven wanneer je dat bedacht?

Tara: We hadden **het woord liefde** staan op onze mindmap. De docent stelde mij een vraag: **gaat dit boek over liefde?** Hij had niks gezegd, alleen die vraag gesteld. **Toen ging ik daarover nadenken**, van, “nou, eigenlijk helemaal niet...”. **Door vragen te stellen kom je er eigenlijk pas achter. Er klopte iets niet met dat boek, iets niet met die Rex. Door vragen te stellen ga je denken van “hmm...”**. Dat was heel leuk om daar achter te komen en dan denk ik: “dit is toch misschien iets heel goeds.”

Literatuuronderwijs als denkscholing

MK: Je vond Rex egoïstisch zeg je. Kan je het moment beschrijven wanneer je dat bedacht?

Tara: We hadden **het woord liefde** staan op onze mindmap. De docent stelde mij een vraag: **gaat dit boek over liefde?** Hij had niks gezegd, alleen die vraag gesteld. **Toen ging ik daarover nadenken**, van, “**nou, eigenlijk helemaal niet...**”. **Door vragen te stellen kom je er eigenlijk pas achter. Er klopte iets niet met dat boek, iets niet met die Rex. Door vragen te stellen ga je denken van “hmm...”**. Dat was heel leuk om daar achter te komen en dan denk ik: “**dit is toch misschien iets heel goeds.**”

Literatuuronderwijs als denkscholing

Boris
4vwo
Niet vooruit gegaan
Gemiddelde dispositiescore
Denkvaardigheidsscore onder gemiddelde

Literatuuronderwijs als denkscholing

MK: Jullie hebben het oneindigheidssteken op jullie mindmap
getekend...

Literatuuronderwijs als denkscholing

MK: Jullie hebben het oneindigheidsteken op jullie mindmap getekend...

Boris: Ja, de leraar zat een beetje te vragen van: Wat voor diepe betekenis heeft dit boek en waar staat dat gouden ei voor en die droom met dat heelal en zo. En toen kwamen we erop dat twee gouden eieren samen een acht vormen en dat is weer infinity. En toen zei Jeroen: het is een oneindige cirkel. Rex verliest zijn vriendin en als hij wil weten hoe, dan moet hij zelf ook weg, en dan zou zijn nieuwe vriendin dan weer op dezelfde manier als hij dood kunnen gaan en dat zou dan oneindig door kunnen gaan. En toen dacht ik echt van: wow, het is echt heel diep. Dat een schrijver dat kan bedenken.

Literatuuronderwijs als denkscholing

MK: Jullie hebben het oneindigheidsteken op jullie mindmap getekend...

Boris: Ja, de leraar zat een beetje te vragen van: Wat voor diepe betekenis heeft dit boek en waar staat dat gouden ei voor en die droom met dat heelal en zo. En toen kwamen we erop dat twee gouden eieren samen een acht vormen en dat is weer infinity. En toen zei Jeroen: het is een oneindige cirkel. Rex verliest zijn vriendin en als hij wil weten hoe, dan moet hij zelf ook weg, en dan zou zijn nieuwe vriendin dan weer op dezelfde manier als hij dood kunnen gaan en dat zou dan oneindig door kunnen gaan. En toen dacht ik echt van: wow, het is echt heel diep. Dat een schrijver dat kan bedenken.

Literatuuronderwijs als denkscholing

MK: Jullie hebben het oneindigheidssteken op jullie mindmap getekend...

Boris: Ja, de leraar zat een beetje te vragen van: Wat voor diepe betekenis heeft dit boek en waar staat dat gouden ei voor en die droom met dat heelal en zo. En toen kwamen we erop dat twee gouden eieren samen een acht vormen en dat is weer infinity. En toen zei Jeroen: het is een oneindige cirkel. Rex verliest zijn vriendin en als hij wil weten hoe, dan moet hij zelf ook weg, en dan zou zijn nieuwe vriendin dan weer op dezelfde manier als hij dood kunnen gaan en dat zou dan oneindig door kunnen gaan. En toen dacht ik echt van: wow, het is echt heel diep. Dat een schrijver dat kan bedenken.

Literatuuronderwijs als denkscholing

Resultaten interviews

	Fase 1: de-automatiseren		Fase 2: afwegen	
Kritische denk-ervaringen	(Emotioneel geladen) vertraging	Cognitief conflict	Denktijd nemen	Expliciet redeneren

Literatuuronderwijs als denkscholing

Resultaten interviews

	Fase 1: de-automatiseren		Fase 2: redeneren	
Kritische denk-ervaringen	(Emotioneel geladen) vertraging	Cognitief conflict	Denktijd nemen	Expliciet redeneren
Stimulerende leeractiviteit	Opmerken	Contrasteren	Hypothetiseren	Verbinden

Literatuuronderwijs als denkscholing

Meer weten: m.koek@uva.nl

Literatuuronderwijs als denkscholing